

Juryrapport

Omstreeks 1994 vroeg een medewerker van uitgeverij Van Gennep aan een van de juryleden van de Aleida Schot-prijs of deze niet iemand kende die uit het Albanees kon vertalen. De uitgeverij had de rechten van de beroemde Albanese schrijver Kadare maar had geen geschikte vertaler die rechtstreeks uit het Albanees kon vertalen. Het jurylid hoefde niet lang na te denken: 'Vraag Roel Schuyt eens, ik weet niet zeker of die Albanees kent, maar anders leert hij het wel.' En zo is het gegaan. Roel Schuyt kende destijds geen Albanees maar heeft het 'even' geleerd en is sindsdien de vaste vertaler van Kadare geworden. Het leren van een taal, zeker als die op de Balkan wordt gesproken, is niet iets wat Roel Schuyt voor grote problemen stelt.

Dit resulteerde in een lange reeks vertalingen van vrijwel het gehele oeuvre van Kadare, en daarnaast nog van enkele minder bekende Albanese, maar het had een ander onverwacht gevolg. Albanees is geen Slavische taal en zo viel Roel Schuyt, hoewel de jury hem al jarenlang als kandidaat op het oog had, steeds maar niet in de Aleida Schot-prijzen, ook al gaven zijn vertalingen, uit welke taal dan ook, daar alle aanleiding toe.

Die lange reeks vertalingen uit het Albanees zou ons bijna doen vergeten dat er op de oeuvrelijst van Schuyt bijna evenveel vertalingen uit Slavische talen staan – voornamelijk uit het Kroatisch en Servisch – als uit het Albanees. Schuyt is zijn vertalersloopbaan in de jaren tachtig begonnen met enkele verhalenbundels van Danilo Kiš. De eerste twee samen met Lejla Zečković, daarna is hij alleen verder gegaan. En niet alleen van Kadare is hij de vaste vertaler, al meer dan vijftien jaar is hij dat ook van de Kroatische, in Amsterdam wonende Dubravka Ugrešić van wie hij ondertussen al menig titel heeft vertaald, met als laatste hoogtepunt de recentelijk uitgekomen vertaling van haar grote roman *Baba Jaga legde een ei*.

Een knappe prestatie die apart vermelding verdient is de in 2000 verschenen vertaling van *Made in Yugoslavia* van de Servische schrijver Vladimir Jokanović, een beklemmende roman over jonge mensen tijdens de Joegoslavische burgeroorlog waarin de vertaler laat zien hoe goed het jargon van losgeslagen jongeren hem afgaat.

De meeste vertalers vertalen uit slechts één taal. Roel Schuyt heeft uit het Servisch, Kroatisch, Russisch (jazeker, ook daaruit) vertaald, talen die door meer vertalers worden bediend. Met zijn vertalingen uit het Albanees heeft hij pionierswerk in Nederland verricht en of dat nog niet genoeg is, heeft hij zich sinds enige tijd over nog een andere taal ontfermd waaruit zelden of nooit iets naar het Nederlands is vertaald: het Sloveens.

In 2010 verscheen van zijn hand de vertaling van het eerste deel van een van de belangrijkste romans uit de naoorlogse Sloveense literatuur, *De nieuwkomers* van Lojze Kovačič, die leefde van 1928 tot 2004 en die dit boek schreef in 1984.

De nieuwkomers is het deels autobiografische verhaal van een kleine jongen, Bubi, zoon van een Sloveense vader en een Duitse moeder, die opgroeit in Bazel waar zijn vader bontwerker is. Hij is een nakomertje met twee veel oudere zusters, van wie de oudste, Clairi, een buitenechtelijk kind heeft, de kleine Gisela. In 1938, wanneer

hij tien jaar is, begint de naderende oorlog zijn schaduwen vooruit te werpen. Zwitserland besluit voor alle zekerheid om alle ingezetenen die niet de Zwitserse nationaliteit hebben het land uit te zetten. Hoewel de ouders van Bubi al dertig jaar in Zwitserland wonen, heeft zijn vader verzuimd de Zwitserse nationaliteit aan te vragen. Dit wordt het gezin noodlottig. Ze worden op de trein gezet naar het koninkrijk Joegoslavië, hoewel alleen de vader banden met dat land heeft, met achterlating van al hun bezittingen die door de Zwitsers worden geconfisqueerd.

Aanvankelijk is de reis vooral heel spannend voor de jongen, ze komen op de boerderij van een oom in Slovenië, waar de stadsjongen kennismakt met kippen, kuikentjes en echte koeien. Maar al gauw wordt de sfeer grimmiger. De Zwitsers met hun stadse gewoontes, van wie alleen de vader Sloveens spreekt en de anderen alleen Duits, zijn verre van welkom bij de Sloveense familie. Ze worden als indringers, Duitsers, 'fascisten', uitvreter beschouwd en met Hajlhitler nagejouwd. De provisiekisten gaan op slot, op zeker moment worden er zelfs stukken blik in de schoorsteen van hun kamer gestopt zodat ze bijna aan een kolendampvergiftiging bezwijken. Het Sloveense boerenland is de hel op aarde, waarin de jongen zich staande moet zien te houden te midden van boerenjongens die elkaar en hem met scherp gepunte stokken en zware stenen te lijf gaan. Uit lijfsbehoud ontwikkelt hij zich van een keurig stadskereltje tot een straatjongen, vechtersbaas en als het zo uitkomt ook dief. Wanneer het leven op de boerderij onhoudbaar wordt en het gezin naar Ljubljana verhuist in de hoop dat vader en Clairi daar werk kunnen vinden, komen zijn nieuwe vaardigheden hem goed van pas. Ook in de stad moet de jongen een harde strijd om het bestaan voeren, ook al omdat het vader, die inmiddels door alle ontberingen ernstig ziek is geworden, steeds maar niet lukt om in het onderhoud van het gezin te voorzien.

De nieuwkomers is zo het verhaal van een buitenstaander, van een jongen die geheel buiten zijn wil in een vreemde en exotische wereld is geplant, de taal gebrekkig spreekt en daarom door niemand serieus wordt genomen, door de hele school wordt uitgelachen en niets anders heeft dan zijn vuisten en zijn sluwheid om zich staande te houden. Wanneer de oorlog uitbreekt wordt hij door zijn ouders, die door de vijandige ontvangst in hun vaderland tussen aanhalingstekens steeds meer Duitse sympathieën hebben gekregen, bij de Hitlerjugend gedaan, alweer tegen zijn zin. Het kind ziet niets in al die uniformen en dat gemarcheer maar ook nu zit er niet veel anders op dan zich aan te passen. En het is in een tragedie beter aan de kant van de daders dan aan die van de slachtoffers te staan.

Hier eindigt het eerste deel van deze trilogie.

Dit hele verhaal wordt door de jongen in de ik-vorm verteld, vanuit het perspectief van een kind, in een taal die een mengeling is van literaire taal en de taal van een tienjarige, met korte onaffe zinnen, van elkaar gescheiden door puntjes. Deze stijl wordt het gehele boek door consequent gehandhaafd. En het is geen geringe verdienste van de vertaler dat hij dit met dezelfde ijzeren consequentie heeft weten vol te houden, de intensiteit van zijn Nederlandse taalgebruik doet niet onder voor die van het origineel.

De avond voor hun vertrek uit de boerderij worden Bubi en zijn moeder en zusters (zijn vader is al in de stad) in hun kamer belegerd door familieleden, die het raam met maïskolven bekogelen en 'Curik in die Svajc! Hajlhitler!' schreeuwen. Op een gegeven ogenblik wordt er een mus de kamer binnengegooid. Dan komt het volgende citaat:

Kijk eens! Als een botje zo licht. Hij stak zijn kopje tussen mijn duim en wijsvinger naar buiten. Ik hield hem wat hoger. Ach, kijk eens, onder zijn oogleden zaten twee kuiltjes... Iemand had zijn beide ogen uitgestoken... die hingen als geplette rozijntjes naast zijn snavel... Ik gooide hem door het raam, naar een boom. Woede, afgrijzen en walging welden in mijn hoofd omhoog... zodat mijn ogen bijna uit hun kassen rolden. Ik smiet de deur open en stortte me letterlijk naar buiten, als in het water... en kwam op een hoop maïskolven en draderige bladen terecht. Ik keek ze de één na de ander aan... recht in hun gezichten. Ik zwaaide met mijn armen... Karel, Mica, Ciril... Ik brulde... Boem... [] Ik greep oom Karel bij zijn keel... Hij grijnsde... Ik drukte zijn keel dicht... hij begon te gillen... Ik wierp me heen en weer... Liet hem niet los... Hij viel van de bank achterover... Hij beet in mijn hand, die smeerlap! (123)

Roel Schuyt heeft met *De nieuwkomers* van Lozje Kovačič uit een taal die in Nederland een nog vrijwel onontgonnen gebied is, van een duivels moeilijk boek een prachtige, in alle opzichten overtuigende vertaling weten te maken waarvoor de jury hem met het grootste genoegen heeft voorgedragen voor de Aleida Schotprijs.

De jury:

Arthur Langeveld

Willem G. Weststeijn